

CİM

sahasında olmaları ile şîn ve yâ (ش , ی) harflerine çalan yalın veya bunların birleştiği seslere de delâlet eder olmuştur. Meselâ bugün cim harfi Masket, Kahire ve Orta Arabistan'ın muhtelif bedevî lehçelerinde sağır kâf (ك : g), Kuzey Arabistan'ın ortaları ile Güney Arabistan'ın bedevî lehçelerinde ve Yukarı Mısır'ın fellâhları ile bedevîleri arasında dâl (د) ; Aşağı Fırat kesiminde ve Zulfâr'da yâ (ی), Kuzey Afrika şehirlerindeki bazı cemaatlerde zâl (ز) sesine yakın yalın bir sesle söylenirken Mekke, Irak ve Kudüs dolaylarında, Halep ve çevresinde dâl, zâl, hâ (د , ز , ح), Suriye sahili ile Lübnan'ın bazı kesimlerinde ve Şam'da zâl-hâ (د - ح) birleşiklerinin verdiği seslere yakın telaffuz edilir. Ayrıca bazı lehçelerde şeddeli yâların şeddeli cim ile telaffuz edildiği de görülür: "Sahâbiyyûn / sahâbiccûn" (صحابى : صحابي) gibi.

Bununla beraber kıraat ve tecvid kitaplarında bu harfin edâsı (telaffuzu ve çıkardığı ses) konusunda tesbit edilmiş bazı sıfatlar vardır. Bunları şöylece özetleyebiliriz: Cim harfi özellikle kelime ortasında veya sonunda sâkin olarak bulunduğu şiddet sıfatı gereği olarak mahrec tamamen tıkanır, cehir ve kalkale sıfatları ile de birden açılarak kalkale denilen patlama sesiyle okunur. Telaffuz edilirken dil üst damaktan açılıp ayrılır (infithâ sıfatı) ve dilin alt çeneye inmesiyle de harf incelik kazanır (istifâl sıfatı).

Cim harfi lugat kitaplarında çoğulun (cem'), Kur'an kıraatinde câiz vakfın, astronomide Yengeç burcunun, Şîî kitaplarında İmam Cevâd'ın ashabının ve kame-ri aylardan cemâziyelevvel ile cemâziyelâhirin rumuzu olarak kullanılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "cym" md.; Tâcû'l-'arûs, "cym" md.; Şemseddin Sâmî, Kâmûs-ı 'Arabî, İstanbul 1313, s. 369; Bustânî, Muhtû'l-Muhtâ, Beyrut 1983, s. 89; a.mlf., DM, VI, 346; Ferheng-i Fârsî, I, 1197; R. Blachère v.dğr., Dictionnaire Arabe-Français-Anglais, Paris 1970, II, 1274-1275; İbnü'l-Cezerî, en-Nesr, I, 202-205; Mekki b. Ebû Tâlib, er-Ri'âye (nşr. Ahmed Hasan Ferhât), Amman 1404/1984, s. 116-118, 122-123, 124-125, 139-140, 175-176; Ahmed Rızâ, Mu'cemü metni'l-luğa, Beyrut 1377/1958, I, 460; Gânim Kaddûrî el-Hamed, ed-Di-râsâtü's-Şavtiyye 'inde 'ulema' it-tecvîd, Bağdad 1406/1986, s. 281-286; W. Marçais, "Cim", İA, III, 190-192; a.mlf. — [H. Fleisch], "Djîm", EI² (Fr.), II, 556-558; "Cim", ÜDMİ, VII, 603.

İSMÂİL DURMUŞ

el-Cîm

(الجيم)

Ebû Amr eş-Şeybânî'nin
(ö. 206/821)yazdığı ilk sistematik Arapça sözlük
(bk. EBÛ AMR eş-ŞEYBÂNÎ).

CİMÂ

(الجماع)

Kadın ve erkek arasında
cinsî münasebeti ifade eden
fıkıh terimi.

"Toplamak, bir araya getirmek" anlamındaki cem' kökünden türeyen cîmâ, "toplanmak, bir araya gelmek" mânâsında masdar veya "beraberlik" anlamında isim olarak kullanılır. Bu mânâdan hareketle kadınla erkeği bir araya getiren cinsî münasebete cîmâ denilmiştir.

Dinî-hukukî anlamda daha çok meşrû olan cinsî münasebeti ifade eden cîmâ, İslâm dininde karı ile kocanın karılıklı hak ve vecibelerinden biri kabul edilmiştir. Fıkıh bilginlerine göre taraflardan her biri bu anlamdaki eşlik görevini yerine getirmek mecburiyetindedir. Kur'an-ı Kerim'de karı ile kocanın birbirine karşı konumunun birer elbise, birer örtü (libâs) durumunda olduğu beyan edilerek (el-Bakara 2/187) insanın hem fizyolojik hem de psikolojik açıdan tatmin görüp huzura kavuşabilmesi için karşı cinse olan ihtiyacı vurgulanmıştır. Câhiliye Arapları sosyal hayatlarında kadına çok az değer veriyor, bunun sonucu olarak da evlilik ve aile müessesesi zayıflamış bulunuyordu. İslâmiyet ise kadına yeni birer hak tanımış, onun dinî, sosyal ve ekonomik konumunu ileri bir seviyeye yükseltmiştir. Bu değişikliğin etkisiyle olacaktır ki Câhiliye dönemi alışkanlıklarından henüz tam kurtulamamış bulunan bazı müslüman erkekler hanımlarının sert davranışlarından şikâyet etmeye başladılar. Bu arada kadınların tepki psikolojisinin etkisiyle meşrû (mâ-ruf) sınırı zorlamış olmaları da muhtemeldir. Bu tür şikâyetlerin ortadan kaldırılması ve karı ile kocanın uyumlu bir cinsî hayat sürdürmelerinin sağlanması amacıyla Hz. Peygamber özellikle kadının meşrû bir mazereti olmadığı halde kocasının cinsî isteklerine olumlu cevap vermemesinin Allah'ın gazabına ve meleklerin lânetine sebep olacağını ifade etmiştir (Buhârî, "Nikâh", 85; Müslim,

"Nikâh", 120-121). Buna karşılık erkeklerin de kocalık vazifelerini ihmal ettiklerini yansıtan olaylar tesbit edilmiştir. Nitekim Hz. Ömer döneminde kocasının ilgisizliğinden şikâyet eden bir kadın halifeye başvurmuş, halife de iki tarafı dinledikten sonra kocasının en az dört günde bir hanımıyla beraber olmasını tavsiye etmiştir (İbn Kudâme, VII, 29). Yine Hz. Ömer sefere çıkan askerlerin, gidiş dönüş dahil olmak üzere dört aydan fazla ailelerinden uzak kalmamalarını sağlayan bazı esaslar koymuştur (Süyûtî, Târîhu'l-ḥulefa², s. 129).

Kur'an'da cinsî münasebetin ana gayelerinden birinin neslin devamı olduğu ifade edilmiş ve kadının cinsel organından (vagina) olmak şartıyla ilişkinin şekil açısından serbest bırakıldığı bildirilmiştir (el-Bakara 2/223). Çeşitli hadislerde, karısına bu organın dışında yaklaşmanın Allah'ın lânetine uğrayacağı ve bunun bir nevi livâta^{*} sayılacağı haber verilmiştir (Ebû Dâvûd, "Nikâh", 45; Müs-ned, I, 86; II, 444; Tirmizî, "Tahâret", 102). Cinsî münasebet âdâbı ile ilgili olarak bazı tavsiyelerde de bulunulmuştur. Çiftlerin tamamen çıplak olmayıp üzerlerine bir örtü almaları (İbn Mâce, "Nikâh", 28), ilişkiden önce bir ülfet dönemi geçirmeleri (İbn Kudâme, VII, 25-26) ve besmeleyi unutmayıp Allah'tan hayırlı evlât talep etmeleri (Buhârî, "Nikâh", 66) bunlardan bazılarıdır. Eşyle ikinci defa ilişkide bulunmak isteyen erkeğin hemen yıkanması gerekmemekle birlikte namaz abdesti alması veya el ve ağız bu-run temizliği yapması sünnet kabul edilmiştir (Müs-ned, III, 7).

Câhiliye Arapları'nın, muhtemelen yahudilerin etkisinde kalarak aybaşı halindeki eşleriyle bir arada bulunmadıkları ve aynı yatağa girmedikleri bilinmektedir. İslâmiyet bu durumdaki hanımlarla sadece cinsî münasebeti yasaklamış, aile hayatının diğer ilişkilerinin ise aynen devam edeceğini kabul etmiştir (el-Bakara 2/221-222; Taberî, II, 224-231). Aybaşı ve lohusa halindeki eşle cinsî münasebet vuku bulduğu takdirde, münasebet bu halin ilk günlerinde olmuşsa yaklaşık 4, son günlerinde olmuşsa 2 gram altın değerinde bir meblağın fakirlere dağıtılması işlenen günahın bir nevi kefareti sayılmıştır (Tirmizî, "Tahâret", 123; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 46; İbn Mâce, "Tahâret", 23).

İslâm dininde cinsî münasebet için aybaşı ve lohusa hali dışında da bazı kısıt-

lamalar getirilmiştir. Bunları oruç, i'tikâf, hac veya umre maksadıyla ihram dönemleri olmak üzere üç grupta ele almak mümkündür. Ramazan orucu tutan eşlerin, oruç saatleri içinde ilişkide bulundukları takdirde oruçları bozulur ve hem kazâ hem de kefarete, yani ramazan ayı dışında altmış bir gün oruç tutmak icap eder. Nâfile veya kazâ orucu tutan eşlerin cinsî münasebeti ise sadece aynı günün orucunu kazâ etmeyi gerektirir. Daha çok ramazan ayında olmak üzere müminlerin i'tikâf* zamanlarında yemelerini ve içmelerini asgariye indirmeleri yanında cinsî münasebetten tamamen uzak kalmaları da emredilmiştir (el-Bakara 2/187). Hac niyetiyle ihrama giren eşler, görevlerini yerine getirip ihramdan çıkıncaya, hatta ziyaret tavafını bitirinceye kadar cinsî münasebette bulunamazlar. Umre niyetiyle ihrama giren eşlerin durumu da ana hatları ile aynıdır. Bu ibadetlerin çeşitli kademelerinde vuku bulacak ilişkilerin doğuracağı sonuçları fıkıh mezhepleri az çok farklı şekillerde belirlemişlerdir (bk. HAC; İHRAM; UMRE).

İslâm dininde cinsî münasebetin mânevî bir kirlilik meydana getirdiği kabul edilmiş ve ilişkiden sonra yıkanmak farz kılınmıştır (bk. CENÂBET; GUSÛL).

Cinsî münasebetin İslâm aile ve ceza hukuku ile ilgili bazı hükümleri de şöyledir: Nikâh akdinden sonra eşler cinsî münasebette bulunmadan önce boşanarlarsa kadının iddet beklemesi gerekmez (el-Ahzâb 33/49). Böyle bir durumda kadın takdir edilen mehrin ancak yarısını alabilir (el-Bakara 2/237). Karısıyla en az dört ay cinsî münasebette bulunmayacağına yemin eden kimsenin yemininden dönmesi sözle değil cinsî münasebetle mümkün olur (bk. İLÂ). Kocasından üç talâkla boşanan bir kadının İslâm hukukuna göre tekrar aynı kişiyle evlenebilmesi, başka biriyle nikâhlanması ve ondan boşanması şartına bağlıdır (bk. HÜLLE). Buradaki "nikâh" kelimesi, akidle cimâ arasında müşterek bir lafız olduğu halde fakihlerin çoğunluğu tarafından cimâ mânasına alınmış ve yeni kocasıyla cinsî münasebette bulunmayan kadının eski kocasına dönemeyeceğine hükmedilmiştir (bk. Kurtubî, III, 147-148). Zina suçunu işleyen evli kimsenin recm* cezasına çarptırılması ihsan* şartının bulunmasına bağlıdır. İhsanın gerçekleşebilmesi için gerekli şartlardan biri de

sahih nikâh sonucu vuku bulan cinsî münasebettir.

BİBLİYOGRAFYA:

Müşned, I, 86; II, 144, 444, 479; III, 7; V, 169; VI, 305; Dârimî, "Vuđû", 114, "Nikâh", 28; Buhârî, "Nikâh", 66, 85, "Vuđû", 8, "Da'avât", 55, "Tevhîd", 13, "Gusûl", 12; Müslim, "Nikâh", 120, 121, "Talâk", 6, 10; İbn Mâce, "Nikâh", 27, 28, 29, "Tahâret", 23, 123, 125; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 40, 45, 46; Tirmizî, "Tahâret", 102, 123, "Nikâh", 6, "Rađâ", 12; Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, II, 224-231; Şirâzî, *el-Muhezzeb*, II, 67; Kâsânî, *Bedâ'i*, II, 331; III, 173; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, III, 334-337; VII, 22, 23, 25-26, 29, 31, 318, 324; Kurtubî, *el-Câmî*, III, 86, 147-148, 204; XIV, 202; Nevevî, *el-Mecmû*, VII, 384, 387-388; İbn Cüzey, *el-Kavâninü'l-fikhiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kalem), s. 141; İbnü'l-Hümmâm, *Fethu'l-kadîr* (Bulak), II, 68, 113, 238-242; III, 183; Süyûtî, *ed-Dürü'l-menşûr*, Beyrut 1403/1983, I, 626-641; a.mlf., *Tarîhu'l-hulefâ*, s. 129; Buhûtî, *Keşşafu'l-kınâ*, V, 188-195; Adevî, *Hâşiye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Fikr), I, 485-486; Şevkânî, *Neylül-evlâr*, I, 325-327; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, I, 118, 198; II, 210, 399; III, 149; Zühaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî*, II, 719; III, 551, 555; VII, 106, 540; Nüreddin İtr, *el-Hac ve'l-umre*, Beyrut 1404/1984, s. 153-158; Mervan Muhammed eş-Şiâr, *el-Alâkâtü'l-cinsiyeye fi'l-İslâm*, Beyrut 1410/1990, s. 84-93; *Mo. F.*, II, 222-225.

SALİM ÖĞÜT

CİMMÂ

Güneybatı Habeşistan'da bir bölge
ve burada hüküm sürmüş olan
bir devlet.

Adını buranın meşhur kralı Cimmâ Abbâ Cifâr'dan almaktadır. Devletin toprakları Omo ve Goceb nehirleri arasında yer alır. Burada komşu Kafa Krallığı'nda olduğu gibi aynı nesilden gelen Sidâmâ ırkına mensup insanlar oturuyordu. Cimmâ'nın güneydoğusunda Garo diye adlandırılan bölgede ise Boşalar bulunmaktaydı. Boşalar putperest iken Habeşistan Kralı Sarsa Dengel tarafından 1586'da zorla hıristiyanlaştırılmışlardır. Gala hânedanı Habeşistan'a saldırdığında Boşalar XVI. yüzyıl ortalarında bu bölgeye gelmişler ve Gibê bölgesinde küçük krallıklar (prenslikler) kurmaya başlamışlardır. Enâryâ bunların ilkidir (yaklaşık 1550-1570). Cimmâ'da Cimmâ aşiretinin altı kabilesi Gala Devleti'nin temelini oluşturur. Bu sebeple Cimmâ'ya Cimmâ Kaka da denir (*Ei'* [İng.], II, 545).

İslâmiyet Cimmâ'ya 1632 yılından itibaren girdiyse de XVIII. yüzyılda Hristiyanlık'la beraber yok oldu. Cimmâ'da bulunan beş Gala krallığından (Cimmâ, Coma, Limma, Enâryâ, Guma) yalnız Cim-

mâ Krallığı'na Habeşistan'ın 1891-1900 arasındaki fethinden sonra hayat hakkı tanınmıştır. Burada konuşulan dil Gala'dır. Dilde İslâmî müesseselerin ve Gala âdetlerinin tesiri vardır.

İslâm dini XIX. yüzyılın başlarında müsülmân Gala kabileleri ve Mısır Sudanı'ndan gelen müsülmân tacirlerin gayretleriyle bölgeye tekrar girdi. Müsülmân tacirler bölge halkının faydalanacağı güzel ve kaliteli malları satmak suretiyle onların güvenini kazandılar. Bunlardan bazıları Cimmâ'ya yerleşerek yerli kadınlarla evlendiler ve halkla kaynaştılar. Cimmâ'dan ancak yılda bir defa Sudan'a veya Batı Afrika kıyılarına gidip dönüyorlardı. Bunun dışındaki uzun boş vakitlerini, imkân ve nüfuzlarını halkı İslâm'a davet için kullandılar. XIX. yüzyıl ortalarında gelindiğinde Cimmâ başta olmak üzere buradaki krallıkların tamamı ve halkın da büyük çoğunluğu İslâmiyet'i kabul etti. Bu bölgede Harar şehri İslâm davetinin merkezi oldu.

Cimmâ'ya İslâm'ın yeniden girdiği dönemden yüzyıl sonuna kadar sekiz kralın ismi tesbit edilebilmiştir. Bunların en tanınmış I. Sanna Abbâ Cifâr, sonuncusu ise Abbâ Cifâr'dır. Habeşistan'ı hâkimiyeti altına alan II. Menelik (1865-1913) Cimmâ'yı da kendine tâbi kıldı. Kendisine itaat eden Cimmâ Kralı Abbâ Cifâr'ı idarede bıraktı. Abbâ Cifâr, Cimmâ'nın ticarî yönden gelişmesini sağlamak için vergi ve gümrükleri azaltmış, özellikle köle ticaretini kolaylaştırmıştır. O dönemde güneybatı Habeşistan'ın başlıca köle ticaret pazarı haline gelmiş olan Cimmâ bugün de Güneybatı Habeşistan'ın önemli bir ticaret merkezidir.

Abbâ Cifâr samimi bir müsülmandı. Cimmâ'yı İslâm araştırmalarının merkezi yapmak için çalışmış, yabancı İslâm âlimlerinin burada yerleşip ders vermelerini temin etmiştir. Ömrünün sonuna doğru yaşlı sultan idareden çekilmiş, hükümdarlığı torunu Abbâ Cevbir'e bırakmıştır. Etiyopya (Habeşistan) kralı 1933'ten sonra Cimmâ bölgesini tayin ettiği valilerle idare etmiştir. Cimmâlılar zengin vadi yaşıntısı ve İtalyanların etkisiyle âdetlerini yavaş yavaş terketmeye başladılar. Bölgenin bazı kısımları Shoa, Gocâm ve Vallo göçmenlerince işgal edildi. Ayrıca Cimmâ'ya XX. yüzyılda büyük bir Yemenli göçü söz konusudur. Bunlar sürekli olmamak kaydıyla buraya yerleş-